

Juhász Imre

„À la recherche du temps perdu”

„A történeti alkotmány újrafelfedezése kéretlen ajándék: még nem tudjuk, mit is kezdhetnénk vele, de kötelességszerű érdeklődésünk átalakulhat lelkesült munkává, ha nem csupán a feladat rendkívüli veszélyeit mérjük fel, hanem azt is, hogy ma alig találhatunk olyan intézményt, amelynek tanulmányozása ennyi közös hasznot ígérne.”

RIXER ÁDÁM¹

Nem tévedés. A címet szó szerint *Az eltűnt idő nyomában* című Proust regényfolyamtól kölcsönöztem.² Egyrészt nem titkoltan azért, mert történeti alkotmányunkhoz 2012, azaz Alaptörvényünk hatálybalépése óta alapvetően kétféleképpen viszonyulnak: elutasítják, esetleg „csak” féltékenyek rá, vagy szeretik, de ez a szeretet kevés a mindennapi alkotmányjog sáncai mögötti szilárd helyfoglaláshoz. Mint Proustnál, mélylélektani elemzés lenne szükséges annak az érzelmi szálnak a megértéséhez, amely történeti alkotmányunkhoz és annak vívmányaihoz fűzi a szűkebb és tágabb értelemben vett alkotmányjogászai közösséget a tudomány sáncaitól az Alkotmánybíróságig (a továbbiakban: AB). Szándékosan nem utalnék név szerint azokra a szerzőkre, akiknél ez tetten érhető. Ráadásul ezen érzelmi szálát erősíti az Alaptörvényhez való – az objektivitást szintén sokszor gátló – viszonyulás. E sorok írója találkozott olyan alkotmánybírói érveléssel is, amely szerint az 1949. évi XX. törvény, azaz az (én olvasatomban ideiglenes) Alkotmány még hatályban van, azt nem rontotta le az Alaptörvény 2012. január 1-jei hatálybalépése. És akkor még nem beszéltünk

¹ RIXER 2017: 12.

² Bizony, az eltűnt idő sokakat megihletett, de talán Radnóti Miklós fogta meg a legszebben a magyar költészetben („À la recherche”), hogy jobban meg kellene becsülni az adott időben rendelkezésünkre álló lehetőségeket – ha úgy tetszik, a hivatalban lévőknek intézményük hatáskörét –, és elvégezni a munkát, mert később ezt talán már nem lehet megtenni.

a 2022-es választási kampányról és az azt megelőző időszakról, amikor az alkotmányjog és a jogszociológia ismert képviselői az Alaptörvény, a jogállam „feles többséggel” történő félretételéről vagy az AB hatásköreinek országgyűlési határozattal való visszavételéről cikkeztek. Ez azonban többségüket nem akadályozza meg abban, hogy azóta is – esetenként díszes kiadványokban – a jogállam leépítésén keseregenek, és ennek során az Alaptörvényt sem kímélik. A címválasztás másik apropója, hogy az elmúlt 12 év egyszeri alkalom volt. Az elszalasztott történelmi pillanat nem térhet vissza és az „eltűnt idő” csak nyomokban tartalmaz utalást a történelmi alkotmányra. Még az AB-nál is. A helyzet tehát nem igazán ideális, de talán nincs még minden veszve!

Ha visszatekintünk az AB idestova 35 éves történetére, akkor azt láthatjuk, hogy az alkotmányjog, illetve a jogtörténet intézményi oldalát több ízben szerepeltette érdemi határozataiban. Az Alaptörvény hatálybalépését megelőzően a 30/1992. (V. 26.) AB határozat, illetve a 18/2004. (V. 25.) AB határozat hivatkozott a közösség elleni izgatás büntetőjogi tényállásának vizsgálatakor a Csemegi-kódexre, és nem is akárhogy, mivel a Csemegi-kódex indokolását idézte az AB, mégpedig a véleménynyilvánítás szabadságával kontextusban, mondván:

„A szavak erejére már 1878-ban a Csemegi Kódex miniszteri indokolása így hívta fel a figyelmet: »Az eszmék szabad közlése, aminek legszebb vívmányait köszönheti az emberiség, éppoly ártalmassá válhatik, mint a tűz, mely világít és melegít, de mely ellenőrizetlenül és féktelenül csapongva, igen gyakran nagy szerencsétlenségnek, sok nyomornak és pusztulásnak lett már okozója.«”

Tartalmazott jogtörténelmi kitekintést a 18/2000. (VI. 6.) AB határozat a kihágásról szóló 1879. évi XL. törvény³ vonatkozásában, továbbá hivatkozás történt a törvényes bíróhoz való jog kapcsán a középkor büntető törvénykezési gyakorlatára a 166/2011. (XII. 20.) AB határozathoz fűzött párhuzamos indokolásban.⁴ Az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdése azonban véget vetett az esetleges, kissé *ad hoc* jellegű jogtörténelmi kirándulások korának az AB-n is.

³ Az 1879. évi *Katonai büntető törvénykönyv* források közötti említéséről ír Vörös Imre *A történelmi alkotmány az Alkotmánybíróság gyakorlatában* című – akadémiai székfoglalóját tartalmazó – cikkében. VÖRÖS 2016: 44. Az AB azonban valójában az 1879. évi XL. törvényt hivatkozta, amely a kihágásokról szólt, és a vészhi-terjesztés (Kbtk. 40. §) tényállását szabályozva rendelte azt büntetni. A Monarchia idején, 1855 januárjában kihirdetett császári pátens szabályozta a katonai büntetőjogot. A kiegyezés után a magyar törvényhozás ezt csak néhány ponton írta felül más törvényekben, például bizonyos testi fenyegetések tiltása okán. A pátens magyarországi alkalmazása 1867 után ugyan komoly alkotmányjogi vitákat váltott ki, de lényegét tekintve hatályban maradt, és még Trianont is túlélte. Szerencsére erre a jogforrásra nem hivatkozott az AB még jogtörténelmi összefüggésben sem.

⁴ Érdekesség, hogy a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény több szakaszát megsemmisítő határozathoz öt különvélemény és 6 párhuzamos indokolás született.

Az R) cikk ugyanis – álláspontom szerint egyértelmű értelmezési triáoszt alkotva – kimondta, hogy „az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti hitvallással és történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni”. Tehát kell, és nem lehetséges.

Épp a jelen sorokkal köszönteni kívánt Horváth Attila adott hangot azon meggyőződésének, hogy mintegy a történeti alkotmányt és annak vívmányait az alkotmányjogi dogmatika középpontjához igazítva az alkotmányfogalom és a sokak által értetlenül szemlélt Alaptörvény elnevezés is egyértelműbbé válhatna: „Ezért is nevezik Alaptörvénynek, mert ez nem önmagában az alkotmány; az alkotmányt az Alaptörvény és a történeti alkotmány együtt alkotják.”⁵

Az alábbiakban röviden összefoglalom, hogy mely határozatokban, és milyen összefüggésben jelent meg történeti alkotmányunk, illetve annak vívmányai az alkotmánybírói gyakorlatban. Konkrét bíráló megjegyzést természetesen csak akkor engedek meg magamnak, amikor olyan határozatról van szó, amelyben nem volt részem, vagy az amúgy is nyilvános különvéleménnyel jeleztem egyet nem értésemet. Ezentúl igyekszem megmaradni az általánosnak tekinthető ténymegállapítások szintjén. A történeti alkotmányunk és vívmányai definiálására vonatkozó, rendkívül gazdag tudományos munkákat és azok eredményeit azonban – hely hiányában – nem ismertetem. Szétfeszítenék jelen írás kereteit.

33/2012. (VII. 17.) AB határozat:

**Indokolás [73]–[81] (ea. alkotmánybíró: Paczolay Péter;
tárgy: a bírák „kényszernyugdíjazása”)**

Az AB saját magának feladatot szabva kijelentette, hogy a tárgyi ügyben felvetett kérdések vizsgálatánál az Alaptörvény R) cikke sajátos értelmezési szabályt tartalmaz [73]. Ennek kapcsán – idézve „új Alkotmányunk” (!) R) cikkének (3) bekezdését – rögzítette, hogy ez a szabály nem önmagában a történeti alkotmányt, hanem vívmányainak jelentőségét hangsúlyozza. Azt pedig, hogy mi tartozik a történeti alkotmányból a vívmányok közé az Alaptörvény alapján, az AB-nak kell megállapítania [74]. Ezt követően, nem kifejtve, hogy vajon mit ért a „konszolidált értelmezés” fogalmán, általánosságban kijelentette, hogy ezen értelmezés minimuma „annak elfogadása, hogy a XIX. században végbement polgári átalakulást konstituáló törvények a történeti alkotmány részét képezik”. Ezután azonban, összeszova a történeti dimenziót (intézménytörténetet) a történeti alkotmány vívmányaival, még azt is kijelentette: az AB „rendkívüli” „történelmi felelőssége” ebben az új helyzetben abban áll, hogy „a konkrét ügyek vizsgálatakor kötelezően be kell emelnie kritikai horizontjába a jogi intézménytörténet releváns forrásait” [75]. Nem vitatva, hogy lehet (ha úgy tetszik: „kell”) kritikával illetni több mint 1000 év intézménytörténetét,

⁵ BAKÓ 2016.

álláspontom szerint az R) cikk (3) nem ezt szabja feladatul az AB-nak. Nem történeti alkotmányunk kritikusa az AB, hanem mint az egyetlen értelmezési monopóliummal rendelkező, autentikus védelmi szerv meg kell találnia, és azonosítania kell történeti alkotmányunk múlt kódébe vesző vívmányait, és azokat a jelen alkotmányos rendelkezéseinek értelmezésénél – nem egyedüli iránytűként – fel kell használnia.

Visszatérve a tárgyi határozatra két megkerülhetetlen történeti kútfőt nevezett meg az AB: az 1869. évi IV. és az 1871. évi X. törvénycikket [76]. Ezt követően – felvéve a fordulat-számot – az elmozdíthatatlanságra fókuszálva megállapította, hogy a bírói függetlenség biztosítása felé vezető folyamat az igazságszolgáltatás és a közigazgatás elkülönítésével vette kezdetét. Ennek során felhívta az 1869. évi IV. törvénycikk idevágó rendelkezéseit, megállapítva azokról, hogy „tartalmazták azokat a legfontosabb elemeket, amelyek a bírói függetlenséget garantálni hivatottak; személyi oldalon a kinevezés és a felmentés, a hivatból való elmozdítás vagy az áthelyezés, és az előremenetel szabályai; szervezeten pedig a hatásköri elkülönítés” [77]. A konkrét vizsgálandó tárgyra is tartalmazott szabályt a hivatkozott kútfő, amit az AB ki is használt. Ennek során napjaink tapasztalati tételeivel szembesítette a nyugdíjkorhatárra vonatkozó rendelkezéseket: „A bírói hivatalviselés felső korhatárát a magyar jogtörténetben addig nem szabályozó rendelkezés egyszerre fejezte ki a bírói stallum iránti teljes történeti tiszteletet és a polgári jogállam szemlélete által erősen igényelt határozott és konkrét normatartalmat. A 70. életév a XIX. században az ember aktív szellemi teljesítőképességének tapasztalati felső határa volt, amely napjainkban inkább még feljebb is tolódott.” [78] Az AB, rátérve az 1871. évi IX. törvénycikkre, amely a bírák nyugdíjazását tárgyalta, megállapította, hogy „kitetszik e törvényből is az a jogalkotói alázat, amely a bírói hivatal viselői, 1869 óta immár egy önálló »álladalmi« státusz betöltői iránt megnyilvánult. Ez a törvényhozói attitűd is biztosan történelmi alkotmányunk vívmányaként értékelhető.” És itt álljunk meg egy pillanatra! Amikor tehát az AB először nyilvánított valamit történeti alkotmányunk vívmányává, az nem konkrét jogszabályi rendelkezés volt, hanem a jogalkotói hozzáállás, egészen pontosan a törvényhozói „attitűd” emelkedett a történeti alkotmány vívmányainak magasságába [79]. Ehhez képest nem meglepő az alábbi megállapítás: a bírói függetlenség elve (és annak elemei, ideértve a vitathatatlan részként azonosított elmozdíthatatlanság követelményét is) minden kétséget kizáróan vívmány.

„Az Alkotmánybíróság ezért megállapítja, hogy a bírói függetlenség és az ebből eredő elmozdíthatatlanság elve nemcsak az Alaptörvény tételes szabálya, hanem a történeti alkotmány vívmányai közé is tartozik. Így olyan értelmezési alapelv az Alaptörvény előírása alapján, amely mindenkire kötelező, és amelyet az Alaptörvény más szabályai lehetséges tartalmának feltárásakor alkalmazni kell.” [80]

21/2014. (VII. 15.) AB határozat: Indokolás [34]–[35]
(ea. alkotmánybíró: Juhász Imre; tárgy: a szolgálati bíróság eljárása)

Ezen ügy befogadási eljárása során az AB-nak elsősorban azt kellett megvizsgálnia, hogy az indítványozó fegyelmi ügyében eljáró bíróságok az Alaptörvény szerinti bíróságnak minősülnek-e, így határozatuk az Abtv. 26. §-a és 27. §-a szerinti panaszokkal vizsgálható-e [34]. E vizsgálat során az AB tekintettel volt a történeti alkotmányra. Visszaulva a már említett 33/2012. (VII. 17.) AB határozatra az AB megerősítette, hogy a polgári átalakulást konstituáló törvények egyértelműen a történeti alkotmány vívmányai közé tartoznak, így a bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikk is (Indokolás [75]–[76]). Az AB figyelemmel volt az 1869. évi IV. törvénycikkhez szorosan kapcsolódó, a bírák és a bírósági hivatalnokok felelősségéről szóló 1871. évi VIII. törvénycikkre is. E törvény ugyanis – a hivatali büntettek mellett – a fegyelmi vétségek elkövetőit is büntetni rendelte. Az AB szerint a fegyelmi vétségek köre ugyan nem teljesen azonos a 2011. évi CLXII. törvényben (Bjt.) található szabályozással, de „nagymértékben megfeleltethetők egymásnak”. Az AB megállapította:

„[M]ind az 1871. évi VIII. tc., mind a Bjt. a rendes bírósági szervezetrendszeren belül létrehozott fegyelmi/szolgálati bíróságra bízta/bízta a fegyelmi vétségek elbírálását. Egyértelműen megállapítható tehát, hogy a bírák fegyelmi felelősségének vizsgálata a magyar jogban hagyományosan a rendes bírói szervezetrendszeren belül (mellett) szervezett bíróság hatáskörébe tartozik.” [35]

28/2014. (IX. 29.) AB határozat: Indokolás [12]–[14]
(ea. alkotmánybíró: Paczolay Péter; tárgy: rendőrképmás-ügy)

Egy – a 2006. októberi rendőrterror utólag azonosíthatatlan egyenruhás bűnelkövetői felelősségre vonásának elmaradása okán különös fénytörést kapott – ügyben az AB a sajtószabadság oldaláról is megközelítette a szolgálatot teljesítő egyenruhás rendőr sajtóközleményben (fotó) való felismerhetőségét boncolgató beadványt. Ennek során arra a következtetésre jutott:

„[T]örténeti alkotmányunk vívmányainak tiszteletben tartása, továbbá az a kötelezettség, amely szerint az Alaptörvény rendelkezéseit a történeti alkotmány vívmányaival összhangban kell értelmezni [R] cikk (3) bekezdés], szintén a sajtó szabadságának, a szabad tájékoztatásnak, a sajtó »demokratikus közvélemény« kialakításában betöltött szerepének a kiemelt védelmét indokolja.” [12]

Erre ráerősítve, visszatekintve 1848 márciusára jelenti ki, hogy „[a] sajtószabadság minden kétséget kizáróan történeti alkotmányunk vívmányai közé tartozik” [13]. Ezután, a jelenkor követelményeire tekintettel aktualizálva a sajtószabadság kérdéskörét, kijelenti:

„A sajtó szabadsága mint történeti alkotmányunk vívmánya a kezdettől fogva összekapcsolódott a jelenkor eseményeiről szóló szabad tájékoztatással, a társadalmi kérdéseknek a nyilvánosság elé tárásával. A sajtó szabadságának védelme, a szabad tájékoztatás feltételeinek biztosítása egyrészt az Alaptörvény IX. cikk (2) bekezdésén alapuló állami kötelezettség, másrészt a személyek alapvető joga, amely az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésében foglalt feltételek mellett korlátozható.” [14]

34/2014. (XI. 14.) AB határozat: Indokolás [79]

(ea. alkotmánybíró: Lenkovics Barnabás;

tárgy: devizakölcsön-perek)

A magyar társadalom jelentős része közvetlenül, a szélesebb közönség pedig közvetve volt érintettje a devizahiteles problémakör leágazásainak. Az AB először azt vizsgálta, hogy a fogyasztói kölcsönszerződések egyes kikötéseinek tisztességessége, illetve tisztességtelensége a vonatkozó törvény hatálybalépése előtt létrejött jogviszonyokat illetően másként volt-e megítélhető, mint annak hatálybalépését követően [75]. Ehhez azt is tisztázni kellett, hogy a törvény egyes, anyagi jogi és nem eljárási rendelkezései tartalmilag új szabályozási környezetet hoztak-e létre [76]. Az AB ennek a kérdésnek a megalapozott eldöntéséhez elkülönítette, és így tárgyalta a szerződési kikötések tisztességességének megítélésére vonatkozó joganyag vizsgálatát (jogalap), illetve a jogkövetkezményekkel kapcsolatos kérdéseket [77]–[78]. Ezután a római jogból ismert *contra bonos mores* elvét hívta fel az AB, amely szerint a jó erkölcsbe ütköző jogügylet semmis, ahhoz joghatás nem fűződhet. Az elvet – az AB szerint – a mintaként is szolgáló francia, osztrák, német magánjogi kódexek törvényi rangra emelték (Code civil Art. 1131. és 1132.; Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch § 878.; Bürgerliches Gesetzbuch § 138.). Magyarországon az első versenytörvény (1923. évi V. törvénycikk 1. §), majd az 1928-as magánjogi törvényjavaslat (Mtj.) 956. §-a iktatta be. Az AB ezen egy irányba mutató kodifikációs előzmény alapján arra a következtetésre jutott, hogy „az erkölcstelen ügylet tilalma az európai közös alkotmányos hagyománynak és a magyar történeti alkotmány-nak is szerves része, alapvető értéke” [79]. Itt tehát a történeti alkotmány – és az európai közös alkotmányos hagyomány – szerves részeként jelenik meg az erkölcstelen ügylet tilalma. A vívmány szó használatára sor sem került.

**17/2015. (VI. 5.) AB határozat: Indokolás [86]–[88]
(ea. alkotmánybíró: Varga Zs. András; tárgy: a földkiadó
bizottság állásfoglalása elleni jogorvoslat)**

Az AB egy meglehetősen régi, 39/1997. (VII. 1.) AB határozatában megállapította, hogy „[a] közigazgatási határozatok törvényessége bírósági ellenőrzésének szabályozásánál alkotmányos követelmény, hogy a bíróság a perbe vitt jogokat és kötelezettségeket az Alkotmány 57. § (1) bekezdésében meghatározott feltételeknek megfelelően érdemben elbírálhassa”. Az AB azt is megállapította, hogy a közigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálata tekintetében a korábbi Alkotmány 50. § (2) bekezdése és az Alaptörvény 25. cikk (2) bekezdés b) pontja, a jogorvoslathoz való jog tekintetében pedig a korábbi Alkotmány 57. § (1) és (5) bekezdése, illetve az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) és (7) bekezdése tartalmilag azonosan rendelkezik [86]. A tartalmi egyezés mellett az AB rögzítette, hogy a hivatkozott rendelkezések szövege mellett azok célja is változatlan, illetve a korábbi határozat „összhangban áll a Nemzeti hitvallással és történeti alkotmányunk vívmányaival is, amennyiben a modern magyar közigazgatási bíraskodást létrehozó jogforrás, a magyar királyi közigazgatási bíróságról szóló 1896. évi XXVI. törvénycikk történeti alkotmányunk egyik vívmánya”. Figyeljünk tehát: eszerint az egész törvény(cikk) vívmány. Ugyanakkor ezt követően a törvény 131. §-át hívja fel az AB, amely akként rendelkezett, hogy a bíróság „érdemileg tárgyalja és eldönti az ügyet”. Ugyanezen törvény 134. §-a szerint „[a] határozatok hozatalánál a bíróság a bizonyítékokat szabadon mérlegeli, s a tárgyalás és a bizonyítás folyamában szerzett meggyőződésének egész benyomása alapján ítélt”. Az AB ennek kapcsán megállapította, hogy ezen 1896-os törvénycikk és a több mint egy évszázaddal később, 1997-ben hozott AB határozat szöveg hasonlóságára tekintettel a 39/1997. (VII. 1.) AB határozatban írtakat az Alaptörvény értelmezése során is fenntartja [87]. Itt tehát az AB egy általa teljes egészében vívmánynak minősített 19. századi törvényt és egy 1997-es AB határozatot vetett össze, és arra jutott, hogy az azokban foglaltak megfelelnek az Alaptörvény által bevezetett értelmezési triász által támasztott követelményeknek. Az AB egyébként a fentiek alapján megerősítette, hogy a közigazgatási határozatok törvényességének bírói felülvizsgálata alkotmányosan nem korlátozódhat a jogszerűség pusztán formális szempontok szerinti, az eljárási szabályok betartására fókuszáló vizsgálatára [88]. Ezen AB határozat kritikáját csak azért engedem meg magamnak, mert kifejezetten a fenti megközelítést vitatva különvéleményben fejtettem ki a többségi határozatot opponáló álláspontomat. Eszerint a már hatályon kívül helyezett Alkotmányon alapuló alkotmánybírói gyakorlat felhasználhatóságával kapcsolatos – a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatban megjelenő – elvi megállapítások nem kellően következetes alkalmazására került sor, és ez veszélyt hordoz

a konzekvens gyakorlat vonatkozásában [115]. Azt már csak zárójelben jegyzem meg, hogy a különvélemény utalt arra a szilárd álláspontomra, miszerint már ezen 2013-as határozat is engedményt jelent(ett) az Alaptörvényben, illetve annak negyedik módosításában e tárgyban előírtakhoz képest [116].

**26/2015. (VII. 21.) AB határozat: Indokolás [49]–[51]
(ea. alkotmánybíró: Juhász Imre; tárgy: az előzetes
döntéshozatali eljárás kezdeményezése tárgyában hozott
elutasító határozatot a bíróság köteles megindokolni)**

Az AB ezen határozatában megállapította, hogy az Országgyűlés mulasztásban megnyilvánuló alaptörvény-ellenességet idézett elő, mivel nem rendelkezett arról, hogy a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (rPp.) 155/A. §-ában szabályozott előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezésére irányuló kérelem elutasítása tárgyában a bíróságnak formális értelemben is döntési kötelezettsége van, és azt legkésőbb az ügydöntő határozatban köteles megindokolni. Az AB szerint az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése az eldöntendő kérdés (indokolási kötelezettség) szempontjából tartalmilag és kontextuálisan is megegyezik az Alkotmány 57. § (1) bekezdésében foglaltakkal. Ezért az AB az alapvető jog célját érintően figyelembe vette az Alkotmányban azonos módon biztosított alapjog rendeltetésével kapcsolatban korábban megállapított szempontokat. Itt tehát nem *pro forma* megállapítást találunk a korábbi határozat megítélése/felhasználhatósága okán, hanem csak arról tájékoztat az AB, hogy az egyezés okán a korábbi szempontrendszert alkalmazza [49].

Az AB, megismételve a 33/2012. (VII. 17.) AB határozat és a 21/2014. (VII. 15.) AB határozat megállapításait, kijelentette, hogy „a polgári átalakulást konstituáló törvények – amelyek kétségtől történeti alkotmányunk részét képezik” – sorában a nagy eljárásjogi kódexek (az 1868. évi LVI. törvénycikk a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában, a polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikk, a bünvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXII. törvénycikk) mindegyike biztosította – a kizárási és összeférhetlenségi szabályokon keresztül – a bírósághoz fordulás jogát, a bírák pártatlanságát és függetlenségét, illetve a jogorvoslathoz való jogot. Az AB akként foglalt állást, hogy a jelenleg alaptörvényi és alapvető szinten szabályozott tisztességes eljáráshoz való jog elemeiben már jelen volt a chartális alkotmány előtti magyar jogrendszerben is [50]. Ezt követően rögzítette, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog a korábbi alkotmánybírói gyakorlatban is alkotmányos védelemben részesült, annak ellenére, hogy szövegszerűen nem szerepelt az Alkotmányban [52]. Így például az AB a 6/1998. (III. 11.) AB határozatban foglalta össze

a tisztességes eljáráshoz való jog lényegéről kialakított álláspontját. Az AB – a *Nemzeti hitvallásra*, történeti alkotmányunk vívmányaira és az Alaptörvényben biztosított tisztességes eljáráshoz való jog céljára tekintettel – a tisztességes eljárással összefüggő korábbi határozatait irányadónak tekintette a tárgyi ügyben is [51].

29/2015. (X. 2.) AB határozat: Indokolás [36]–[37]

(ea. alkotmánybíró: Varga Zs. András; tárgy: a közösségi együttélés szabályozása, jogalkotói felhatalmazás önkormányzatoknak)

Az önkormányzatok jogalkotói felhatalmazását megkérdőjelező ügyben az AB kimondta, hogy az Alaptörvény 32. cikk (2) bekezdésében biztosított felhatalmazás olyan értelmezése, amely általános jelleggel kizárná, hogy az Országgyűlés szabad rendeletalkotási felhatalmazást biztosítson az önkormányzatok számára, túlterjeszkedne az Alaptörvény szövegén. Az AB megerősítette, hogy a rendeletalkotási felhatalmazás szabad kitöltésének elvi lehetősége összhangban áll az önkormányzatiság (szubszidiaritás) lényegével. Az Alaptörvény 31. cikke értelmében a helyi közügyek intézése, a helyi közhatalom gyakorlása a jogintézmény nevéből adódóan önkormányzati jelleggel lehetséges. „Az tehát, hogy egy magatartást valamely önkormányzat a közösségi együttélés alapvető szabályait sértőnek tekint és ezért rendelete kiterjed rá, míg mások ugyanazt a magatartást elfogadhatónak tartják, összhangban áll a hatalommegosztás Alaptörvényben meghatározott rendszerével és az önkormányzatiság alapvető értékével.” [35] Ezt követően az AB megállapította, hogy ezen értelmezés összhangban áll az R) cikk (3) bekezdésében megjelölt történeti alkotmányunk vívmányaival is. Magyarország alkotmányossága hagyományosan az erős önkormányzatiságon nyugszik, bár terjedelme a *Hármaskönyvtől* a közigazgatás rendezéséről szóló 1929. évi XXX. törvénycikkig többször változott [36]. Az AB szerint az önkormányzatok rendeletalkotási önállóságát általános jelleggel a törvényi szabályok formális hatályba léptetésére szűkítő felfogás ellentétes az Alaptörvény 32. cikkével, illetve történeti alkotmányunk vívmányaival is. E koncepció érvényesülése a helyi önkormányzatoknak az Országgyűléssel vagy a kormánnyal szembeni hierarchikus intézményi alárendeltségét hozná létre [36]–[37].

2/2016. (II. 8.) AB határozat: Indokolás [32]–[34]

(ea. alkotmánybíró: Juhász Imre; tárgy: az ingóértékesítés adójogi szabályai, a jogegységi határozat alkotmányossági vizsgálata)

Az AB az ingó vagyontárgy átruházásából származó jövedelem adózása szabályainak egységes értelmezéséről szóló 3/2013. közigazgatási-munkaügyi jogegységi határozatot

alaptörvény-ellenességének okán visszaható hatállyal megsemmisítette. A testület egyúttal elrendelte a jogegységi határozat alkalmazásával meghozott, jogerős határozattal lezárt büntetőeljárások felülvizsgálatát is. Az AB azért találta megalapozottnak a bírói kezdeményezést, mert a Kúria túllépte a jogegység biztosítására vonatkozó alaptörvényi felhatalmazás kereteit, és elvonta a törvényhozói hatalmi ág jogkörét, ami az Alaptörvény C) cikk (1) bekezdésének sérelméhez vezetett. Az AB indokolása során kifejtette, hogy a magyar igazságszolgáltatás történetének meghatározó jogszabálya a bírói hatalomról szóló 1869. évi IV. törvénycikk, amely (a maga egészében) történeti alkotmányunk vívmánya, deklarálta az igazságszolgáltatás és a közigazgatás szétválasztását, továbbá megteremtette a bírói függetlenség intézményét és annak – jelen korunkban is példamutató – garanciális szabályait. E törvénycikk 19. §-a pedig – a mai fogalomhasználat szerinti közjogi érvénytelenség esetét kivéve – kinyilvánította a bíró ítélezési tevékenységének törvény alá rendelését [32]. Ezen túlmenően az AB széles körű jogtörténeti visszatekintése megállapította, hogy a polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868. évi LIV. törvénycikk módosítása tárgyában született 1881. évi LIX. törvénycikk 4. §-a tartalmazott először rendelkezést arra vonatkozóan, hogy „[a]z igazságszolgáltatás egyöntetűségének megóvása végett, a vitás elvi kérdések, a magy. kir. Curia polgári tanácsainak teljes ülésében döntetnek el”. Ez azonban csak a polgári ítélezési gyakorlatban felmerült elvi viták rendezésére adott lehetőséget, és nem rendelkezett a tekintetben, hogy a teljes ülés határozatai az alsó fokú bíróságokra kötelezőek. A döntvényalkotási jog tekintetében az igazi nóvumot a polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikk életbe léptetéséről szóló 1912. LIV. törvénycikk jelentette, amely létrehozta a jogegységi eljárást és tanácsot [33]. 75. §-a szerint pedig „[a] kir. Kúriának jogegységi (70. §) valamint teljes ülési határozatát a bíróságok mindaddig követni kötelesek, a míg azt a kir. Kúria teljes ülése meg nem változtatja [...]” [34]. E határozatban tehát, újabb vívmányt nem azonosítva, egy már régebben annak elfogadott teljes törvény vonatkozásában erősítette meg az AB történeti alkotmányunk szerepét alkotmánybíráskodásunkban.

16/2016. (X. 20.) AB határozat: Indokolás [19]
(ea. alkotmánybíró: Juhász Imre; tárgy: rendőrképmás)

Egy bírósági végrehajtási ügyben az eljárást biztosító rendőr felismerhető maradt a tudósító sajtóorgánum honlapján. A nem vagyoni kárigény kapcsán indult eljárásban – közszereplőség híján – a keresetnek helyt adott a bíróság. Ennek oka az volt, hogy a végrehajtási cselekménnyről készült felvételt már nem tekintette jelenkori eseménynek a bíróság. Az AB megállapította, hogy ezen érv elfogadása esetén példának okáért a gyülekezési jog gyakorlása és az arról való tárgyszerű tudósítás sem minősülne a jelenkor eseményének,

hiszen a gyülekezés megszokott társadalmi tevékenység, amely alkotmányjogi védelemben is részesül. Indokolásában segítségül hívta a köztársasági „kisalkotmányt” (1946. évi I. törvény), pontosabban annak preambulumát. Ennek során rögzítette, hogy arra történeti alkotmányunk vívmányaként kell tekinteni, mivel természetes és elidegeníthetetlen jogként biztosította – más jogok mellett – a gyülekezési jogot is. Az AB ebből azt a következtetést vonta le, hogy önmagában az, hogy valamely tevékenység a múltban is fellelhető volt, annak jelenkori eseményként való figyelembevételét nem gátolhatja. Tény: évszázadok óta folyik állami segítséggel végrehajtás, de ez nem azt jelenti, hogy ne lenne érdeklődés a társadalomban a jelenben lefolytatott cselekményekkel kapcsolatban, és az Alaptörvény IX. cikke sem értelmezhető ilyen megszorító módon [19].

**12/2017. (VI. 19) AB határozat: Indokolás [46]–[48]
(ea. alkotmánybíró: Szalay Péter; tárgy: a bírák
nemzetbiztonsági ellenőrzése)**

A Kúria elnöke az általa kezdeményezett utólagos normakontroll-eljárás keretében indítványozta a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény (a továbbiakban: Nbtv.) több rendelkezése alaptörvény-ellenességének megállapítását és megsemmisítését. Az AB a már hivatkozott 33/2012. (VII. 17.) AB határozat megállapításai közül kiemelte, hogy a bírói szolgálati jogviszonyok más közszolgálati jogviszonyokhoz képest fokozott alkotmányi védelemben kell hogy részesüljenek, hiszen a bírói függetlenség és az ebből eredő elmozdíthatatlanság elve nem csupán az Alaptörvény tételes rendelkezése, hanem a történeti alkotmány vívmányai közé is tartozik. Emlékeztetett arra, hogy a 19. században végbement polgári átalakulást konstituáló törvények a történeti alkotmányhoz tartoznak, és e törvények teremtették meg azt a szilárd jogintézményi alapot, amelyre a modern jogállam épül. Ezen túlmenően idézte azon korábbi határozatában megfogalmazott állítását, miszerint az Alaptörvény „ablakot nyitott közjogunk történeti dimenziójára” (33/2012. (VII. 17.) AB határozat: Indokolás [75]). E határozat – miként arra már utaltam – nem tesz különbséget a történeti alkotmány részei, vívmányai és közjogunk történeti dimenziója között [46].⁶ Az AB végezetül ráerősített az 1868. évi IV. törvénycikk és az 1871. évi IX. törvénycikk által biztosított független ítélkezés vívmányaival kapcsolatos korábbi megállapításaira [47]–[48].

⁶ Az 33/2012. (VII. 17.) AB határozat elfogadása után az AB következetesen fenntartotta és megerősítette: a bírói függetlenség intézménye és annak garanciális szabályai történeti alkotmányunk példamutató vívmányai (lásd 25/2013. (X. 4.) AB határozat: Indokolás [26]; 3015/2014. (II. 11.) AB végzés: Indokolás [26]; 21/2014. (VII. 15.) AB határozat: Indokolás [35]; 2/2016. (II. 8.) AB határozat: Indokolás [32]). Ezeket a határozatokat külön nem emeltem ki.

**3002/2018. (I. 10.) AB határozat: Indokolás [64]
(ea. alkotmánybíró: Czine Ágnes; tárgy: a sajtó objektív felelőssége)**

Az AB a 28/2014. (IX. 29.) AB határozatból (Indokolás [12]–[14]) kiindulva a sajtó-szabadságra mint a történeti alkotmány vívmányára tekintett. Ennek során kiemelte, hogy a történeti alkotmányunk részét képező 1848. évi XVIII. törvénycikk 14. §-a kimondta: „[k]i az országgyűlés, a törvényhatóságok, mindenféle törvényszékek, és törvény által alkotott egyéb testületek iratait, és azok nyilvános üléseit hív szellemben és igazán közli, ellene a közlöttek tartalma miatt kereset nem indíthat.” Az AB szerint az adott ügyben eljáró polgári bíróságok gyakorlata összhangban állt a történeti alkotmány azon gondolatával, hogy a „hív szellemben és igazán” tudósító sajtót bizonyos körben védelem illeti meg a felelősségre vonással szemben (34/2017. (XII. 11.) AB határozat: Indokolás [37]) [64].

20/2020. (VIII. 4.) AB határozat: Indokolás [29]–[30] (ea. alkotmánybíró: Czine Ágnes; tárgy: a bizonyíték beszerzése)

Az AB abból indult ki, hogy a bünvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk 306. §-a a történeti alkotmány vívmánya. Ez a rendelkezés már a 19. század végén biztosította a bíróság számára, hogy szükség esetén hivatalból is végezzen bizonyítást, amikor *expressis verbis* kimondta: „[m]ind az elnök, mind a törvényszék új bizonyítékok felvételét vagy megszerzését rendelhetik el.” [29] A fentiek alapján az AB szerint az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésének és a XXVIII. cikk (1) bekezdésének az értelmezése során – figyelemmel az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdésére – arra kell építeni, hogy a bíróság által hivatalból végezhető bizonyítás a történeti alkotmány vívmánya [30].

3035/2021. (II. 10.) AB határozat: Indokolás [33] (ea. alkotmánybíró: Szalay Péter; tárgy: a bírói szolgálati jogviszony megszűnése)

Fontos döntés volt nemcsak azért, mert megerősítette, hogy a „független igazságszolgáltatás a jogállami működés egyik fundamentuma, a bírói függetlenség pedig az igazságszolgáltatás függetlenségének legfontosabb garanciája és hazánk történeti alkotmányának vívmánya”, hanem abban a tekintetben is, hogy az AB általános értelmezési gyakorlatához képest – amely szerint tartózkodik a bírói döntések jogszerűségi szempontú vizsgálatától – bizonyos értelemben kivételt képez a bírói tisztségből való elmozdítás törvényességének kérdése. Az Alaptörvény 26. cikke ugyanis, azáltal, hogy tételesen kimondja, hogy „a bírákat tisztségükből csak sarkalatos törvényben meghatározott okból és eljárás keretében lehet elmozdítani”, az elmozdítás

törvényességének kérdését alkotmányos szintre emeli. Az AB szerint, ha a bíró elmozdítására nem a sarkalatos törvényben meghatározott okból vagy a sarkalatos törvényben meghatározott eljárást sértően kerül sor, akkor nemcsak a törvényi előírás, hanem egyben az Alaptörvény 26. cikk (1) bekezdése által védett bírói függetlenség is sérül.

„Az AB következetes gyakorlata szerint a bírói függetlenség a bíró Alaptörvényben biztosított joga is, amelyre alkotmányjogi panaszban hivatkozhat. Ezért amikor az AB az Abtv. 27. §-ában szabályozott hatáskörében eljárva a bírói döntés és az Alaptörvény összhangját vizsgálja, ennek keretében a bírói tisztségéből való elmozdításra vonatkozó törvényi rendelkezések megtartását is vizsgálhatja.” [33]

3535/2021. (XII. 22.) AB határozat: Indokolás
[53] (ea. alkotmánybíró: Szalay Péter; tárgy: bírói
szolgálati idő); 3536/2021. (XII. 22.) AB határozat:
Indokolás [47] (ea. alkotmánybíró: Szalay Péter;
tárgy: a titkári szolgálati idő beszámítása)

Az előző pontban felhívott határozattal rokon jegyeket mutató ügyekben az AB felhívta az 1. pontban részletesen ismertetett alapdöntését a bírói függetlenség és elmozdíthatatlanság tárgyában, megerősítve, hogy az a történeti alkotmány vívmányaként olyan értelmezési alapelv, „amely mindenkire kötelező, és amelyet az Alaptörvény más szabályai lehetséges tartalmának feltárásakor alkalmazni kell” (33/2012. (VII. 17.) AB határozat: Indokolás [80]) [53].

28/2022. (XI. 8.) AB határozat: Indokolás [17]–[19]
(ea. alkotmánybíró: Sulyok Tamás; tárgy: vádmonopólium)

Az AB emlékeztetett alkotmányos kötelezettségére, miszerint az Alaptörvény rendelkezéseit, így a 29. cikk (1) bekezdését is a *Nemzeti hitvallással* és Magyarország történeti alkotmányának vívmányaival összhangban kell értelmezni [17]. Ennek keretében az ügyészi hivatalokra, illetve az ügyészi szervezetre való jogtörténeti visszatekintést [18] követően felhívta a figyelmet arra, hogy a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikket az AB már korábban a történeti alkotmány vívmányaként azonosította (26/2015. (VII. 21.) AB határozat: Indokolás [50]). E törvény is akként szabályozta az ügyészség vádmonopóliumát, hogy az ügyészség volt az elsődleges közzvádló, és csak a sértett számára tette lehetővé kivételes esetekben a vádmonopólium áttörését. Az AB szerint evvel összefüggésben az is kiemelendő, hogy Magyarországon már a 19. században következetesen érvényre juttatták

a törvények az officialitás elvét (az állam a bűncselekmények üldözését és az elkövetők megbüntetését kötelességének tekintette az erre hivatott állami szervek útján, nem kiszolgáltatva azt a sértettek szubjektív érdekérvényesítési hajlandóságának) és a legalitás elvét (az ügyészség azon kötelességét, hogy hivatalból üldözendő vagy magánindítvány útján tudomására jutott bűncselekmények miatt köteles volt elrendelni a nyomozást, illetve bizonyított bűncselekmény esetén köteles volt a vádemelésre és a vádképviselőre). Az AB arra is rámutatott, hogy a vádelv az 1945 utáni jogalkotásban több alkalommal is jelentős törést szenvedett, főként az 1956. évi forradalom utáni megtorlások idején lefolytatott koncepciós perekben [19].

**3483/2023. (XI. 17.) AB határozat: Indokolás [38]–[40]
(ea. alkotmánybíró: Schanda Balázs; tárgy: közérdekű
adatok kiadása, az OBH-vezetők juttatásai)**

Az AB ezen ügyben kifejtette, hogy a bíróságok központi igazgatását ellátó OBH-val – mint minden központi igazgatási szervvel – szemben alapvető elvárás a transzparencia. Ez a nyilvánosság vagy átláthatóság alapját képezi annak a közbizalomnak, amely megteremti a bíróságokba vetett azon hitet, hogy az ügyeket szakmai szempontok alapján, részrehajlás nélkül bírálják el, és a bírósági szervezetrendszer ezek szem előtt tartása mellett igazgatják. Az AB ezen levezetés után nem jutott el a történeti alkotmány vívmányáig, hanem annak rögzítésére szorítkozott, hogy „az igazságszolgáltatás jogállami működésébe vetett közbizalom, mint alkotmányos érték olyan jogállami garanciális követelmény, mely a bírói függetlenséghez is kapcsolódik, de azon túlmutató, absztrakt dimenzió” [38]. Az AB itt ugyan adós maradt az „alkotmányos érték” mibenlétének kifejtésével, ugyanakkor megállapította, hogy a bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikknek az igazságszolgáltatást a közigazgatástól elválasztó 1. §-a „lényegült át” a magyar történeti alkotmány vívmányává. Az AB emlékeztetett arra is, hogy e törvénycikk az „ítélő” bírakat védte garanciális rendelkezésekkel, amelyekben nem részesültek a bírósági igazgatás feladatait ellátók [39]. Az AB hivatkozott továbbá a 27/2020. (XII. 16.) AB határozatra is, amely szerint:

„Nem vonatkoztatta eddigi gyakorlatában az Alkotmánybíróság a bírói függetlenség alkotmányosan védett jogát [Alaptörvény 26. cikk (1) bekezdés] azokra a területekre, amelyek középpontjában független ítélkező tevékenység helyett más, adott esetben a bírósági igazgatással, közelebbről a bíróságok központi igazgatásával kapcsolatos feladatok állnak. Ennek megfelelően alkotmányos jogvédelemben nem részesült az OBT tagsággal együtt járó igazgatási-felügyeleti feladatok ellátása...” {27/2020. (XII. 16.) AB határozat: Indokolás [21]}

Az AB szerint ez teljes mértékben összhangban áll a 33/2017. (XII. 6.) AB határozattal, amelyben az OBH elnökének (integritási) szabályzataival kapcsolatban kimondta, hogy a „szabályzatok tartalmának tehát a bírósági igazgatással kapcsolatos kérdések rendezése körében kell megmaradnia és nem érintheti az ítélkező bíró függetlenségét” [40].

Dióhéjban ennyi lenne 12 év „termése”. Hely hiányában a 2012-től datálható, történeti dimenziót felvállaló, de a történeti alkotmány vívmányáig el nem jutó fontos határozatokat⁷ már nem citálom. A történeti alkotmány vívmányaival való érdemi elemzés, hangsúlyos utalás az elmúlt 12 évben tehát összesen 17 AB határozatban jelent meg, ami lényegében évi egy-egy határozatot jelent (egészen pontosan évente 1,4-et). Már ez is jelzi, hogy az AB, elég bátorisan nyúlt vissza a történeti alkotmányhoz, illetve annak vívmányaihoz. Egyes vélemények szerint az „Alaptörvény R) cikk (3) kötelező alkalmazással – a történeti alkotmányt és a történeti jogértelmezést összemosva – kizárja a mérlegelést, »gúzsba kötve táncolásra«⁸ kényszerítve” az AB-t. A tények és a számok azonban nem ezt támasztják alá. A felhívott alaptörvényi cikk pedig nem hibáztatható abban, hogy több ízben maga az AB nem tudta vagy nem akarta eldönteni, hogy történeti jogértelmezést végezzen, vagy továbblépve a történeti alkotmány vívmányai felé forduljon. Többen a tudomány képviselői és a mindenkori regnáló alkotmánybírók közül⁹ – köztük jómagam is – hangot adtak azon véleményüknek, hogy a vívmányok *terra incognita* jellege minden törekvés ellenére fennmaradt, és az AB még nem végezte el ezzel kapcsolatos feladatát.¹⁰

Mindezek ellenére vagy épp ezért ne feledjük: az Alaptörvény az AB kezébe tette le annak meghatározását, hogy „[a]zt, hogy mi tartozik a történeti alkotmányból a vívmányok közé az Alaptörvény alapján, az Alkotmánybíróságnak kell megállapítania” (33/2012. (VII. 17.) AB határozat: Indokolás [74.]). Ennek során nem a mozgási szabadság korlátozása, sokkal inkább az jut az ember eszébe, hogy egyrészt kiaknázatlan maradt az R) cikk olyan értelmezése, amely lehetőséget adott volna az Alaptörvény 4. módosításával hatályon kívül helyezett alkotmánybírói határozatok történeti alkotmánnyal való összevetésére és – a vizsgálat eredményétől függően – az arra érdemes határozati megállapítások ezen szűrést követő, későbbiekben történő felhasználására.

⁷ Ilyen volt például a 43/2012. (XII. 20.) AB határozat (ea. alkotmánybíró: Szalay Péter; tárgy: a család fogalma, bejegyzett élettársi kapcsolat), amelyben messzire visszatekintve megállapította az AB: „IV.1.1. Az a tény, hogy az öröklési jogot nem külön törvény, hanem a Ptk., mint nemzeti magánjogi kódex szabályozza egységes rendszerben, összhangban van magánjogunk történeti fejlődésével.”

⁸ Lásd például VÖRÖS 2016: 54. 16. pont.

⁹ TILK–NASZLADI 2015: 69; CHRONOWSKI–DRINÓCZI–KOC SIS 2011.

¹⁰ Juhász Imre alkotmánybíró különvéleménye a 13/2013. (VI. 17.) AB határozathoz, a 28/2013. (X. 9.) AB határozathoz és a 7/2014. (III. 7.) AB határozathoz; Pokol Béla alkotmánybíró párhuzamos indokolása a 28/2013. (X. 9.) AB határozathoz.

Másrészt – kevés kivételtől eltekintve – a történeti alkotmány vívmányainak csak a 19. századi, a polgári átalakulást konstituáló törvényeket tekintette az AB (kivétel például 1929. évi XXX. törvénycikk, az 1946. évi I. törvény preambuluma). Ugyanakkor a 12/2017. (VI. 19) AB határozat („A magyar történeti alkotmány konszolidált értelmezésének minimumához tartozik annak elfogadása, hogy a XIX. században végbement polgári átalakulást konstituáló törvények a történeti alkotmány részét képezik.”) szövege is arra utal, hogy e körön kívül is azonosíthatók lennének egyéb vívmányok (Indokolás [46]).

Harmadrészt a vonatkozó AB határozatok abban nem tűnnek konzekvensnek, hogy mit tekintenek vívmánynak: egy törvény egészét (a polgári átalakulást konstituáló törvények) vagy annak egy-egy rendelkezését (az 1869. évi IV. törvénycikk 1. §-a „lényegült át” a magyar történeti alkotmány vívmányává). Formabontónak látszik, amikor nem a jogszabályt vagy annak egy rendelkezését, hanem az általa szabályozott jogintézményt tekinti vívmánynak az AB (a bírói függetlenség elve, ennek elemeivel együtt).

Negyedrész sajnálatos, hogy az újabb határozatokban már csak visszautalt az AB arra, hogy egy korábbi határozatában vagy határozataiban valamely törvénycikket, törvényt a történeti alkotmány vívmányának minősítette. Ugyanakkor nem bővült a vívmányok köre, nem merült fel azok rendszerbe foglalása és a 19. század előtti alkotmányos joganyagra sem terjedt ki a figyelem. Talán nem csak az önként vállalt időbeli korlátok okán, de teljes egészében negligált az Erdélyi Fejedelemség törvényhozása is, pedig lehet, hogy a vívmányok között megférne egynemű jogforrása, törvényi rendelkezése (például a tordai országgyűlésen 1568-ban a világon elsőként törvénybe foglalt lelkiismereti és vallásszabadság)¹¹. A „fáradtság” jelei ellenére úgy vélem sohasem késő – történeti alkotmányunk és annak vívmányai „türelmesen várják”, hogy egyszer áttörik a gát, és vége szakad a Csipkerózsika-álomnak...

Miután a történeti alkotmány vívmányainak azonosítása tehát jórészt elmaradt, ezt a mulasztást az sem tudja pótolni, hogy a történeti dimenzió nagyobb számban jelenik meg az AB határozatokban. Persze ez is több a semminél. Úgy vélem, az alkotmánybírói munka során is fáradhatatlanul ügyelni kell arra, hogy a történelem és azon belül az alkotmány- és jogtörténet nem egyszerű játék. Nem azért van, hogy *obiter dicta*, melleleg kitöltsük a rendelkezésre álló keretet, szépen formázva aktuális határozatunkat/tervezetünket. A történelmet tisztelni kell, tanulni kell belőle, és itt elsősorban nem az elhíresült tanítómesteri összefüggésre gondolok. Ennél a dolog sokkal komolyabb: a történet az alap, a fundamentum, amely nélkül, miként azt Sütő András, az erdélyi magyar irodalom egyik legnagyobb egyénisége írja: „A múltjából kiforgatott írástudatlan hályogos szemmel

¹¹ Országgyűlésünk is törvényben hívta fel ennek jelentőségére a figyelmet: 2018. évi I. törvény az 1568. évi tordai vallásügyi törvény jelentőségéről és a Vallásszabadság Napjáról.

vakoskodik az ismeretlen jövőnek küszöbén.”¹² Sütő ezen állítását Bethlen Gáborhoz, Erdély egykor volt kiemelkedő fejedelméhez fohászkodva fogalmazta meg. Úgy vélem, az írófejedelem e víziójának elkerülése olyan elkötelezett és a történelmi múlt magas szintű ismeretével felvértezett embereket feltételez, mint amilyen Horváth tanár úr, az alkotmánybíró kolléga, az egykori civil jogász bizottságbeli harcostárs és barát. Még szerencse, hogy vannak olyan művelői a jogtudománynak és azon belül a jogtörténetnek, mint ő, aki teszi a dolgát fáradhatatlanul, mindannyiunk örömére és épülésére.

Isten éltesen, Attila!

Irodalom- és forrásjegyzék

- BAKÓ Beáta (2016): A történeti alkotmányunk is jogforrás! – Horváth Attila a Mandinernek. *Mandiner*, 2016. december 15. Online: <https://mandiner.hu/hirek/2016/12/a-torteneti-alkotmanyunk-is-jogforras-horvath-attila-a-mandinernek>
- CHRONOWSKI Nóra – DRINÓCZI Tímea – KOCSIS Miklós (2011): Mozaikok, azaz milyen értelmezési kérdéseket vet fel az alaptörvény. In DRINÓCZI Tímea (szerk.): *Magyarország új alkotmányossága*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 45–64.
- RIXER Ádám (2018): *A vívmány-teszt*. Budapest: Dialóg Campus.
- SÜTŐ András (1984): *Az Idő markában*. Budapest: Szépirodalmi.
- TILK Péter – NASZLADI Georgina (2015): Az Alkotmánybíróságra vonatkozó szabályozás átalakulása 2010 után. In GÁRDOS OROSZ Fruzsina – SZENTE Zoltán (szerk.): *Jog és politika határán. Alkotmánybíráskodás Magyarországon 2010 után*. Budapest: HVG-Orac, 41–74.
- VÖRÖS Imre (2016): A történeti alkotmány az Alkotmánybíróság gyakorlatában. *Közjogi Szemle*, 9(4), 44–57.

¹² SÜTŐ 1984: 22.